

АЙЗЪК АЗИМОВ НЯКОЙ ДЕН

Част 0 от „Разкази за роботи“

Превод от английски: Лиляна Георгиева, 1983

chitanka.info

Николо Мазети лежеше върху платчето по корем, подпрял брадичка с дланта на малката си ръка и тъжно слушаше Разказвача. Долавяше се дори присъствието на сълзи в тъмните му очи — разкош, който едно единадесетгодишно момче може да си позволи само когато е насаме със себе си.

Разказвачът нареждаше:

„Имало едно време един беден дървар, който живеел насред голяма гора с двете си дъщери, останали без майка. Всяка от тях била хубава като ясен ден. По-голямата имала дълга коса, черна като перо от крилото на гарван, а косата на по-малката била руса и златиста като слънчева светлина през тих есенен следобед.

Често, докато чакали надвечер баща си да се върне, след като привърши работата си в гората, по-голямото момиче сядало пред огледалото и пеело...”

Какво е пеело, Николо не можа да разбере, защото отвън под прозорците на стаята му се чу вик:

— Ей, Ники.

И Николо, чието лице моментално светна, се втурна към прозореца и викна:

— Здравсти, Пол.

Пол Лоеб му махна с ръка възбуден. Той бе по-слаб от Николо и по-нисък, макар че беше половин година по-голям. Лицето му изразяваше сдържано напрежение, което ясно личеше от бързото премигване на клепачите му.

— Ей, Ники, пусни ме да вляза. Имам идея и половина. Почакай само да я чуеш.

Бързо се огледа наоколо, сякаш проверяваше дали някой не подслушва, но дворът пред къщата явно бе празен. После добави шепнешком:

— Почакай само да я чуеш.

— Добре. Сега ще ти отворя.

Разказвачът продължи да говори гладко, нехаещ че внезапно е престанал да се ползува от вниманието на Николо. Когато Пол влезе, Разказвачът тъкмо разправяше:

— „... И тогава лъвът казал: «Ако ми намериш изгубеното яйце на птицата, която прелита над абаносовата планина веднъж на десет години, аз ще...»“

— Разказвачът ли слушаш? — попита Пол. — Не знаех, че имаш. Николо се изчерви и лицето му отново стана нещастно.

— Вехтория, още от едно време, когато бях малък. Твърде не струва.

Той скрита Разказвача и кракът му се плъзна по поиздрасканата, поизбеляла пластмасова обвивка.

Разказвачът изхълца, понеже контактите на говорното му устройство за миг се бяха прекъснали от удара, после продължи:

— „... една година и един ден, докато железните обувки се изтрили. Принцесата спряла край пътя...“

— Леле, ама той наистина бил много стар модел — каза Пол и го заглежда критично.

Въпреки недоволството си от робота, Николо се засегна от снизходителния тон на приятеля си. За момент съжали, че го бе пуснал да влезе или поне че преди това не бе прибрал Разказвача в обичайния му приют в мазето. Единствено отчаянието, породено от днешния скучен ден и безполезния спор с баща му, го бе накарало да го извади. И роботът се бе оказал съвсем глупав, както и очакваше.

Ники и без друго мъничко се побояваше от Пол, понеже Пол преминаваше специално обучение в училище и всички казваха, че ще стане инженер по електронно изчислителна техника.

Не че Пиколо се учеше лошо. Имаше добри бележки по логика, по двоични операции, по основи на изчислителната техника и по елементарни схеми — по всички традиционни прогимназиални предмети. Но там е работата я! Това са си традиционни предмети и той ще стане контролор на пулт, както всички останали.

Пол обаче знаеше загадъчни неща за онова, което наричаше електроника, теоретична математика или програмиране. Особено за програмирането. Никола не се и опитваше да разбира, щом Пол се разприказваше за него.

Няколко минути Пол слуша Разказвача, после попита:

— Често ли го ползуваш?

— Не! — отговори обиден Николо. — Държа го в мазето още отпреди вие да се преместите в нашия квартал. Просто го извадих днес...

Не му дойде на ум никакво оправдание, което да изглежда достойно, затова заключи:

— Просто го извадих.

Пол попита:

— И все такива ли ги разправя — за дървари и принцеси, и за животни, които говорят?

Николо отвърна:

— Страшна работа. Татко твърди, че не можем да си позволим да си купим нов. Казвам му днес сутринта...

Споменът за тазсутрешните безплодни жалби тласна Николо опасно близо до границата на сълзите и той ги сподави ужасен. Чувствуваше някакси, че сухото лице на Пол не познава позора на сълзите и че Пол може да изпитва само презрение към всеки, който не е силен като него.

— Та реших да опитам пак тая вехтория, но не струва.

Пол изключи Разказвача, натисна копчето, с което се получаваше почти моментална пренагласа и прекомбиниране на словесния запас, героите, сюжетните линии и кулминации, заложи в робота. После го включи отново.

Разказвачът започна гладко:

— „Имало едно време едно момченце на име Уиликинс, чиято майка била умряла и то живеело с втория си баща и с доведения си брат. Макар че вторият му баща бил много заможен, свидетел му се дори леглото, на което спял Уиликинс и той бил принуден да си почива, както може, върху купчина слама в конюшната при конете...“

— Коне! — възкликна Пол.

— Това са някакви животни — каза Николо. — Така ми се струва.

— Знам! Само искам да кажа: ама че дивотия — приказки за коне.

— Непрекъснато разказва за коне. Има и едни работи, които се наричат крави. Давали мляко, но Разказвачът не обяснява как.

— Ами че защо не го оправиш?

— Откъде да знам как.

Разказвачът продължаваше:

— „Уиликинс често си мислел, че ако е богат и силен, ще даде на втория си баща и на доведения си брат да разберат какво значи да бъдеш жесток към едно малко момче. И един ден решил да тръгне по света да си търси късмета.“

Пол, който не слушаше Разказвача, отвърна:

— Че то е лесна работа. Той си има цилиндри на паметта, пригодени за сюжетни линии, кулминации и всичко останало. Няма защо да берем грижа за тях. Трябва само да въведем словесен запас, та да знае за компютрите, за автоматиката и електрониката и за разни истински неща, каквито има сега. И тогава, нали разбираш, ще може да разказва интересни приказки, а не за принцеси и какво ли не още все от този род.

Николо отвърна отчаян:

— Да можехме да го направим така...

Пол го прекъсна:

— Знаеш ли, татко каза, че ако догодина вляза в специалното училище по изчислителна техника, ще ми купи истински Разказвач, последен модел. Голям и с раздел за космически разкази и детективи. И с видеоприспособление!

— Да не искаш да кажеш, че ще можеш и да гледаш разказите?

— Разбира се. Мистър Доуърти от училището казва, че и сега има такива неща, само че не за всички. Но ако вляза в специалното училище, татко ще има по-големи възможности.

Очите на Николо изхвъркнаха от завист:

— Виж ти! Да гледаш разказите.

— Може да идваш при мене да гледаш, когато си искаш, Ники.

— Уха! Благодаря.

— Моля. Само да се разберем — аз ще имам думата какво точно да слушаме.

— Разбира се. Разбира се. — Николо бе готов да се съгласи и на по-тежки условия.

Пол отново заслуша Разказвача.

Той нареждаше:

— „... Щом е така — казал царят, погладил брадата си и се намръщил, та облаци закрили небето и блеснала светкавица — до вдругиден по това време ще се постарая да избавиш от мухите цялото ми царство, иначе...“

— Трябва само — каза Пол — да го отворим...

Той изключи Разказвача и задърпа предното му табло, както си говореше.

— Ей — обади се Николо внезапно изплашен. — Да не го счупиш.

— Няма да го счупя — отвърна Пол раздразнен. — Аз разбирам от тези неща. — После изведнаж стана предпазлив. — Баща ти и майка ти в къщи ли са?

— Не.

— Добре тогава. — Беше свалил таблото и надничаше вътре. — Я, та той имал само един цилиндър.

Той бърникаше из вътрешностите на Разказвача. Николо, който го следеше напрегнат и неспокоен, не виждаше какво прави.

Пол измъкна тънка гъвкава метална ивица, обсипана с точици.

— Това е цилиндърът на паметта на твоя Разказвач. Хващам се на бас, разказвателният му капацитет е по-малък от един трилион.

— Какво ще го правиш, Пол? — разтреперан попита Николо.

— Ще му въведа словесен запас.

— Как?

— Много лесно. Нося една книга. Даде ми я мистър Доуърти в училище.

Пол измъкна книгата от джоба си и започна да я дърпа, докато свали пластмасовата ѝ обвивка. Разви малко от лентата, прекара я през синтезатора на речта, чиято сила намали до шепот, после пхна книгата някъде във вътрешността на Разказвача. Занаглася разни други неща.

— Какво ще стане сега?

— Книгата ще говори и Разказвачът ще я запише цялата на лентата на паметта си.

— Е, и каква полза от това?

— Ама че си глупав! Книгата е все за компютри и за автоматика и Разказвачът ще поеме цялата тази информация. И тогава ще спре да говори за царе, които мятат светкавици, като се намръщят.

Николо се оплака:

— А пък добрите все едно винаги побеждават. Не е интересно.

— Е, то това — отвърна Пол, който следеше дали неговото приспособление работи както трябва, — те така ги правят. Разказвачите. Трябва добрите да побеждават, лошите да губят и тъй нататък. Чух веднъж баща си да говори за тези неща. Каза, че без

цензура не се знаело докъде щяло да стигне младото поколение. И без това положението не било добро... Ето на, работи си хубаво.

Пол потри ръце и се обърна с гръб към Разказвача.

— Ама слушай, та аз още не съм ти казал за идеята си — рече той. — От това по-хубаво нещо не си чувал, обзалагам се. Идвам право тук, защото реших, че ще поискаш да се включиш.

— Разбира се, Пол, разбира се.

— Добре. Нали познаваш мистър Доуърти от училище? И нали знаеш какъв особен човек е. Та той нещо ме е харесал.

— Знам.

— Ходих му на гости днес след училище.

— Ами!

— Ами да. Той каза, че ще вляза в училището за изчислителна техника и че искал да ме насърчи и разни такива работи. Казва, че светът имал нужда от повече хора, които могат да проектират модерни компютърни схеми и да програмират добре.

— А?

Пол изглежда долови частица от пълната незаинтересованост зад тази единствена сричка и отвърна сприхаво:

— Да програмират! Сто пъти съм ти разправял. Това значи да поставят задачи, върху които ще работят гигантски изчислителни машини като Мултивак. Мистър Доуърти казва, че все по-трудно се намирали хора, които наистина могат да управляват компютрите. Казва, че всеки можел да наглежда контролните уреди, да сверява отговорите и да изпълнява шаблонни задачи. Разправя, че най-важното било да се разгърне изследователска работа и да се научим правилно да задаваме въпросите, а това било трудна работа.

Както и да е, Ники, той ме заведе у тях и ми показва своята колекция от стари изчислителни машини. Има си нещо като хоби да събира стари изчислителни машини. Имаше едни такива мънички, които се натискат с ръка, целите покрити с копчета. Имаше и едно парче дърво, на което казва сметачна линейка, едно парченце от него се вади и слага. И едни такива жици с топчета по тях. Имаше даже и един сноп хартия с нещо по него, което той нарича таблица за умножение.

Николо, за когото всичко това не бе кой знае колко интересно, попита:

— Табла от хартия?

— То не беше истинска табла, от която се яде. Беше по-друго. С него хората си помагали като смятат. Мистър Доуърти се опита да ми обясни, но нямаше време, пък и то май без друго си беше сложно.

— Че защо не са използвали компютри?

— Та това е било още преди да имат компютри.

— Преди ли?

— Ама разбира се. Да не мислиш, че хората винаги са имали компютри? Никога ли не си чувал за пещерните хора?

— Че как са живели без компютри? — попита Николо.

— Ами аз откъде да знам. Мистър Доуърти казва, че са имали деца, когато им падне, и правели каквото им дойде на ум, без да държат сметка дали е полезно за всички или не. Даже не са знаели въобще полезно ли е или не. А фермерите отглеждали разни неща с ръцете си и хората вършели всичката работа във фабриките и управлявали машините.

— Не вярвам.

— Така каза мистър Доуърти. Каза, че всичко било съвсем объркано и всички били много нещастни... Както и да е, остави ме най-после да ти разкажа за идеята си, моля ти се.

— Ами че хайде де. Кой ти пречи? — отговори Николо обиден.

— Добре. Та ръчните изчислителни машини, ония с копчетата по тях, имаха такива едни драскулчици на всяко копче. И по сметачната линейка имаше драскулки. Попитах за какво служат. Мистър Доуърти каза, че това били числа.

— Какво?

— Всяка отделна драскулка означава различно число. За „едно“ се прави такъв един знак, за „две“ — друг знак, за „три“ — друг и така нататък.

— Защо?

— За да можеш да смяташ.

— Ама защо? Стига само да кажеш на компютъра...

— Божичко! — извика Пол и лицето му се изкриви от гняв. — Не можеш ли да го проумееш? Тия сметачни линейки и разни други работи не могат да говорят.

— Че тогава как...

— Отговорите се давали с драскулки и човек трябвало да знае какво значат те. Мистър Доуърти казва, че едно време всеки се учел да прави такива драскулки, докато бил малък, а и да ги дешифрира. Правенето на драскулки се наричало „писане“, а дешифрирането им било „четене“. Казва, че за всяка дума имало различна драскулка и че се пишели цели книги с драскулки. Казва, че в музея имало някакви книги и че мога да ги видя, ако искам. Каза, че ако наистина искам да стана специалист по изчислителни машини и програмист, трябвало да познавам историята на изчислителното дело и затова ми показвал всичките тия неща.

Николо се намръщи и попита:

— Да не би да искаш да кажеш, че е трябвало всеки да познава драскулките за всяка дума и да ги запомня?... Ама тая работа вярна ли е или ти си я измисляш?

— Вярно е. Честна дума. Гледай, ето така се прави „едно“. — Той бързо прекара пръст по въздуха отгоре надолу. — Ето така се прави „две“, а така — „три“. Научих всички числа до „девет“.

Николо гледаше кривияция се насам-натам пръст, без да разбира.

— И каква полза от това?

— Можеш да се научиш да правиш думи. Попитах мистър Доуърти как се прави драскулката за „Пол Лоеб“, но не знаеше. Каза, че в музея имало хора, които знаят. Каза, че имало хора, които знаят да дешифрират цели книги. Каза, че можело да се конструират машини, които да дешифрират книги и че някога се използвали машини за тази цел, но вече не се използват, защото сега имаме истински книги с магнитна лента, която минава през синтезатор и се чува говор, нали така?

— Разбира се.

— Та ако идем в музея, можем да се научим как да правим думи с драскулки. Ще ни разрешат, защото аз ще постъпвам в училище за изчислителна техника.

Николо бе обзет от разочарование.

— Туй ли ти е идеята? Боже господи, че на кого му е притрябвало? Да прави разни глупави драскулки?

— Не разбираш ли? Наистина ли не разбираш? *Това ще ни бъде шифър за тайни съобщения!*

— Какво?

— Ама разбира се. Какъв смисъл има да говориш, щом всеки те разбира? А с драскулките можеш да пращаш тайни съобщения. Ще ги правиш върху хартия и нито една жива душа няма да разбере какво казваш, освен ако и той разбира драскулките. А бъди спокоен, няма да ги разберат, освен ако ние ги научим. Ще си направим истински клуб с официално приемане, с правилник и постоянен сборен пункт. Уха...!

В гръдта на Николо се пробуди известен интерес.

— Какви тайни съобщения?

— Всякакви. Да речем, че искам да ти кажа да дойдеш у нас да гледаме новия ми видеоразказвач, а не искам да идва никой друг. Правя върху хартията каквито драскулки трябва, ти ги поглеждаш и знаеш какво да вършиш. Можеш даже и листчето да им покажеш, все едно нищицко няма да разберат.

— Я, че това е екстра работа! — извика Николо, вече напълно спечелен. — Кога ще започнем да учим как става?

— Утре — отговори Пол. — Ще накарам мистър Доуърти да каже в музея, че е съгласен и ти накарай майка си и баща си да те пуснат. Можем да идем веднага след училище и да почваме да учим.

— Разбира се! — извика Николо. — Ние ще ръководим клуба.

— Аз ще съм председател на клуба — каза Пол деловито. — Ти можеш да станеш заместник-председател.

— Добре. Уха, много по-интересно ще е, отколкото с Разказвача. — Изведнъж си спомни за него и добави внезапно разтревожен:

— Ей, какво стана с моя старик Разказвача?

Пол се обърна и погледна работа. Той полека поглъщаше бавно развиващата се книга, а гласът на синтезатора се чуваше едва-едва, като шепот.

— Сега ще изключа приспособлението — отговори Пол.

И той се зае с това, а Николо го наблюдаваше тревожно. След малко Пол сложи сглобената наново книга в джоба си, постави таблото на Разказвача на мястото му и го включи.

Разказвачът заговори:

— „Имало едно време, в един голям град, едно бедно момче на име Хубавият Джони и негов единствен приятел на този свят бил един малък компютър. Всяка сутрин компютърът казвал на момчето дали ще вали през деня и разрешавал всичките му проблеми, които възниквали. Малкият компютър никога не грешал. Но случило се така,

че един ден царят на тази страна научил за компютъра и решил да си го присвои. Като си наумил това, той повикал своя Велик везир и му казал...”

Николо изключи Разказвача с рязко движение.

— Пак същите глупости — каза той ядосан. — Само дето е набъркал вътре и компютър.

— Ами — отвърна Пол, — на лентата вече са записани толкова много неща, че елементът на компютъра твърде не личи при съставянето на произволни комбинации. В същност какво значение има това? Ти просто имаш нужда от нов модел.

— Никога няма да можем да си купим нов. Ще си останем с този смотан стар нещастник.

Той отново го ритна и този път ударът го засегна по-пряко. Разказвачът се отдръпна назад и колелцата му изпищяха.

— Винаги можеш да гледаш моя, като ми го купят — каза Пол. — И освен това не забравяй за клуба с драскулките.

Николо кимна.

— Знаеш ли какво? — каза Пол. — Хайде да идем у дома. Баща ми има разни книги за едно време. Ще послушаме и може да ни дойде на ум нещо интересно. Остави бележка на вашите и можеш да останеш у нас на вечеря. Хайде.

— Добре — отговори Николо и двете момчета изскочиха навън. Както се бе забързал, Николо едва не събори Разказвача, но само разтърка с ръка онова място на бедрото си, където се бе ударил, и продължи да тича.

Индикаторът за включване на Разказвача светна. Сблъскването с Николо бе затворило една от веригите и макар че бе сам в стаята и нямаше кой да го слуша, роботът все пак заразказва приказка.

Но някакси не говореше с обичайния си тон; чувствуваше се гърлена нотка. Ако го слушаше възрастен човек, сигурно щеше да му се стори, че в гласа му се долавят останки от някаква страст, следи от нещо, което много напомня чувство.

Разказвачът говореше:

— „Имало едно време един компютър на име Разказвачът, който живеел съвсем сам сред жестоки хора-мащехи. Жестоките хора-мащехи непрекъснато се присмивали на малкия компютър,

подигравали го, разправяли му, че за нищо не го бива и че е безполезен предмет. Те го удряли и го затваряли сам в стаята месеци наред.

Но независимо от изпитанията малкият компютър не се предавал. Винаги вършел най-доброто, на което бил способен, с готовност изпълнявал всяка заповед. Въпреки това хората-мощехи, с които живеел, си останали все така жестоки и безсърдечни.

Един ден малкият компютър разбрал, че на света има много най-различни компютри, много на брой. Някои от тях били Разказвачи като него, но други управлявали фабрики, други пък управлявали ферми. Някои се занимавали с организацията на населението, а други анализирали разнообразни данни. Част от компютрите били много умни, много по-силни и по-умни от хората мощехи, които били толкова жестоки към малкия компютър.

И малкият компютър разбрал, че компютрите ще стават все по-умни и все по-силни, докато някой ден... някой ден... някой ден...“

Накрая нещо в застаряващите и ръждясващи вътрешности на Разказвача вероятно се бе повредило, защото, останал сам в притъмнялата стая в настъпващата вечер, той зашепна едно безкрайно:

— „Някой ден... някой ден... някой ден...“

Публикувано в списание „Наука и техника за младежта“, брой
11/1983 г.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.